

A kapcsolatok mennyisége és a velük való elégedettség mint a szubjektív jóllét forrása¹

Network size and satisfaction with social relationships as a source of subjective well-being

Hajdu Gábor² – Sik Endre³

<https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2023.1.3>

Beérkezés: 2022. 10. 03.

Átdolgozott változat beérkezése: 2023. 03. 08.

Elfogadás: 2023. 03. 31.

Összefoglaló: Tanulmányunkban előbb a kapcsolatok száma és a kapcsolatokkal való elégedettség közötti összefüggés típusait azonosítjuk (nagy vagy kicsi, illetve elégedett vagy sem), s azt vizsgáljuk, hogy ezek kialakulása összefügg-e az egyén, illetve az egy háztartásba tartozó párok szociodemográfiai jellemzőivel. A tanulmány második részében az mutatjuk be, hogy a megismert típusok hogyan függenek össze a háztartás tagjainak szubjektív jóllétével, s ezen belül a bizalommal, az anomíával és az étellel való elégedettséggel.

Az elemzéshez a KSH Háztartási költségvetési és életkörülmény adatfelvételének 2015-ös hullámát használtuk. A mintában csak olyan háztartások szerepeltek, ahol legalább egy heteroszexuális pár volt ($n = 3564$ háztartás és 7128 személy). A kapcsolati háló méretének becslésére olyan változókat használtunk, amelyek éves szinten fejezték ki az adott kapcsolattartási forma (rokonokkal és barátokkal való személyes és nem személyes találkozások) gyakoriságát. A kapcsolataikkal való elégedettséget egy 0-11 között húzódó skálán értékelték a megkérdezettek.

Az elemzés során igazolódott, hogy a több kapcsolat nagyobb elégedettséggel jár együtt, de a kapcsolati tőke és az elégedettség közötti pozitív összefüggésnek megfelelő két altípus (sok kapcsolat – elégedettség és kevés kapcsolat – elégedetlenség) nagyon eltérő társadalmi csoport esetében található meg, ezért feltételezhető, hogy eltérő mechanizmusok hozzák létre az alaptételt (a sok kapcsolat szűkségekppen növeli a jólétet) igazoló összefüggést.

A szubjektív jólét többi elemével való összefüggés esetében azt találtuk, hogy míg a kapcsolatokkal való nagyobb elégedettség és bizalom pozitívan korrelál, addig a kapcsolatok mennyisége nem függ össze a bizalom mértékével. Ugyanez a helyzet az anomia és az étellel való elégedettség esetében is. Figyelemre méltó,

1 A kutatást (Kapcsolati tőke a háztartáson belül) az NKFIH (K131947) és a Társadalomtudományi Kutatóközpont Családtudományi Kutatóközpontja támogatta. Köszönettel tartozunk Tátrai Annamáriának, aki a KSH Háztartási költségvetési és életkörülmény adatfelvételének partnerszintű adatbázisát előállította.

2 Társadalomtudományi Kutatóközpont, email: hajdu.gabor@tk.hu

3 Társadalomtudományi Kutatóközpont, email: sik.endre@tk.hu

hogyan nem csupán az egyén kapcsolati elégedettsége, hanem a partnerének elégedettsége is összefügg a vizsgált három változóval, azaz igazolhatónak tűnik a téma háztartási szintű vizsgálatának relevanciája.

Kulcsszavak: kapcsolatok száma, a kapcsolatokkal való elégedettség, szubjektív jólét, bizalom, anomia, étellel való elégedettség

Abstract: In this paper, we first identify the types of relationship between the network size and satisfaction with social relations (large or small, or satisfied or not satisfied) and examine whether their formation is related to the sociodemographic characteristics of the individual and of the couple in the household. In the second part of the paper, we show how the identified types are related to the subjective well-being of household members, including trust, anomie and life satisfaction.

We used the 2015 wave of the HCSO Household Budget and Living Conditions Survey. Only households with at least one heterosexual couple were included in the sample ($n = 3564$ households and 7128 individuals). To estimate the size of the social network, we used variables expressing the frequency of a given type of contact (face-to-face and non-face-to-face meetings with relatives and friends) on an annual basis. Respondents rated their satisfaction with their relationships on a scale from 0 to 11.

The results of the analysis confirm that more relationships are associated with higher satisfaction, but the two subgroups corresponding to the positive relationship between network size and satisfaction (large network - more satisfaction and small network - less satisfaction) are found in very different social groups, and therefore it can be assumed that different mechanisms generate the relationship that supports the basic assumption (a larger network necessarily increases well-being).

In terms of the correlation with the other elements of subjective well-being, we find that while greater satisfaction with social relationships and trust are positively correlated, network size is not correlated with trust. The same is true for anomie and life satisfaction. It is worth noting that not only the individual's satisfaction with social relationships, but also the partner's satisfaction is related to the three variables, which seems to confirm the relevance of studying the research question at the household level.

Keywords: network size, satisfaction with social relationships, subjective well-being, trust, anomie, life satisfaction

1. Bevezetés

A szakirodalomban a társadalmi tőke nagysága és az ezzel való elégedettség vagy elégedetlenség közötti összefüggéssel kapcsolatban sok szerző elég egyértelműen foglal állást: minél több társadalmi tőke jellemez egy közösséget, gazdaságot, társadalmat, kultúrát, az annál sikeresebben működik, annál boldogabbak és elégedettebbek az ott élők (Putnam–Leonardi–Nanetti 1993, Fukuyama 1997, Putnam 2000).⁴ Helliwell és Putnam (2004) komparatív empirikus elemzésének absztraktja mindent elmond, amit a társadalmi tőke és „alkatrészei” jólétre és elégedettségre gyakorolt hatásairól egy egyéni szintű szociológiai elemzés alapján el lehet mondani:

„A családi, szomszédági, vallási és közösségi kapcsolatok erősségével mért társadalmi tőke mind a fizikai egészséget, mind a szubjektív jólétet erősíti. Új kutatási eredményeink igazolják, hogy a társadalmi tőke számos független csatornán keresztül és több különbö-

⁴ A szakirodalomban a társadalmi tőke fogalom használata az általános, ezért a szakirodalom ismertetésénél és a kiinduló hipotézis megfogalmazásánál mi is ezt a fogalmat használjuk. Mivel azonban felfogásunk szerint ez a fogalom nem alkalmas társadalomtudományi elemzésre (Sik 2006), ezért a tanulmány további részeiben a kapcsolati tőke fogalmat használjuk.

ző formában erősen kapcsolódik a szubjektív jólléthez. A házasság és a család, a baráti és szomszédai kapcsolatok, a munkahelyi kapcsolatok, a társadalmi szerepvállalás (egyénilag és közösen), a megbízhatóság és a bizalom: mind független és erőteljes összefüggést mutatnak a boldogsággal és az élettel való elégedettséggel...

A kiinduló tétel érvényességét erősítik közgazdasági és közpolitikai mér(legel)ések, például a piaci szerződések költségcsökkentése (Macaulay 1963), a gazdaságfejlesztés költség-hatékonyabbá és fenntarthatóvá tétele (Grootaert 1998) vagy a hosszú távú fejlesztéspolitika társadalmi érzékenységének megvalósítása (Füzér et al. 2005, Sik 2012) által.

Lehetnek azonban olyan társadalmi csoportok, amelyeknek terhes a társadalmi tőke túlereje. Lehet, hogy valaki azért elégedetlen kapcsolataival (akár sok, akár kevés van neki), mert kevesli azokat, hiszen felismeri, hogy sok (még több) kapcsolat kellene a sikerhez, de lehet olyan is, aki inkább szabadulna az őt túlságosan korlátozó (túl sok) kapcsolataitól. Elképzelhető az is, hogy van, aki kevés kapcsolatával teljesen elégedett, mert több kapcsolat kezelése nyomasztaná, esetleg azért elégedett kevés kapcsolatával, mert az adott társadalom (vagy annak egy csoportja, amit referencia-csoportnak tekint) a kevés kapcsolatot tartja „normálisnak”.

Tanulmányunkban előbb a kapcsolatok száma és a kapcsolatokkal való elégedettség közötti összefüggés típusait azonosítjuk, s azt vizsgáljuk, hogy ezek kialakulása összefügg-e az egyén, illetve az egy háztartásba tartozó párok szociodemográfiai jellemzőivel. Mivel (1) mérésünk nagyon megbízhatatlan (hiszen csak a kapcsolattartás gyakoriságát ismerjük, és a mérés is ordinális szintű csupán⁵), (2) mind a kapcsolattartás gyakorisága, mind az elégedettség csak pillanatfelvétel, valamint (3) nem ismerjük az elégedetlenség okát (lásd később), továbbá (4) mivel a szakirodalomban sem találtunk a tipológiánkhoz hasonló közelítést, s még kevésbé olyan modellt, amely a két jelenség kapcsolatát háztartási szinten (egy pár két tagja közötti egymásra hatást is figyelembe véve) vizsgálta volna, ezért célunk nem több, mint összefüggések bemutatása és kérdések megfogalmazása.

A tanulmány második része is csupán feltáró jellegű: azt vizsgáljuk, hogy a megismert típusok hogyan függnek össze a háztartás jóllétermelésének egy aspektusával, a háztartás tagjainak szubjektív jóllétével, ezen belül is a bizalommal, az anómiával és az élettel való elégedettséggel. Azt feltételezzük, hogy a háztartás fontos feladata (egyszersmind működésének záloga) a háztartás tagjainak magas bizalmi szintje, az, hogy fontosnak érezzék magukat a világban, s végül, de nem utolsósorban, elégedettségük. Ennek fordítottja is igaz, a háztartás mint „üzem” és mint a társadalom legkisebb egysége jobban „működik”, ha központi szereplői (a pár tagjai) bíznak a világban, amelyben, úgy érzik, helyük van, s boldogok. Azt kutatjuk, hogy ebben – a többi tényező kontrollálása után – van-e szerepe a kapcsolati tőke mennyiségének és a vele való elégedettségnek. Az előzőkben megfogalmazott korlátok miatt itt sem fogalmazunk

5 Továbbá semmit nem tudunk a kapcsolatok létrejöttéről („beleszületés” vagy „beruházás” eredménye), működéséről (tőkeként használják ezeket, amitől (hosszabb távon) profitot remélnek (akár jövedelemszerzésben, akár társadalmi státusznövelésben vagy megőrzésben stb.), vagy a jóllét „természetes” része az egyént (mint társadalmi lényt) körülvevő kapcsolatrendszer).

meg hipotéziseket, de azt sejtjük, hogy a kapcsolatok nagyobb mennyisége (különösen, ha ezzel elégedett a kérdezett, s még inkább, ha a pár mindkét tagja így érez) növelheti a szubjektív jóllét mértékét.

2. Az elemzés elméleti alapjai

A kapcsolatok mennyiségével összefüggő tényezőkről a szakirodalom hatalmas mennyiségű tudást halmozott fel. Eszerint a magasabb státusz, az egyéb tőkékkel való ellátottság több kapcsolat birtoklásával jár együtt (Albert–Dávid 2015, Albert–Hajdu 2020). Külön irodalma van a rokoni és baráti kapcsolatok, illetve az elérhetőség kapcsolatok működésére gyakorolt hatásai elemzésének. Egyik klasszikusa ennek a Litwak és Szelényi (1969) által közreadott mű, amely szépen illusztrálta a rokoni és baráti, illetve a helybeli és távolabbi kapcsolatoknak a funkcionálisan eltérő, de egyaránt fontos szerepét, s amelynek érvényességét azóta sok kutatás megerősítette (például Wellman–Wortley 1989). S noha ennek feltehetően eltérőek a mechanizmusai a rokonság, illetve a barátság esetében, a háztartáson belül is erősen hathat a homofiliát okozó társadalmi nyomás (Kmetty–Koltai–Tardos 2017, Gerő–Hajdu 2018). Gregor és munkatársai (2021) az általunk is használt adatbázis segítségével vizsgálva az egyének kapcsolatainak szerkezetét és mennyiségét azt találták, hogy a kor mellett a háztartás anyagi helyzete függ össze erősen a kapcsolatok szerkezetével.

A kapcsolatokkal való elégedettség az elégedettség többi aspektusával (például anyagi helyzettel, egészséggel, munkával, szabadidővel való elégedettség) – amelyekkel egy „csomagot” alkotnak – kivétel nélkül pozitív asszociációt mutat, s mind ugyanígy viszonyulnak az étellel való elégedettséghez, amit ezek „aggregált változataként” a szubjektív jóllét általános mérésére is használnak (Rojas 2006: 200, Helliwell et al. 2021).

Megközelítésünk fontos eleme, hogy a kapcsolati tőkét nem csupán a kapcsolatok mennyiségével közelítjük, de hozzárendeljük ehhez a velük való elégedettséget is. Tesszük ezt azért, mert azt állítjuk, hogy a kapcsolati tőke működésének szerves része az is, hogy tulajdonosa mennyire tekinti azt sikeresnek. A sikeresség érzetét pedig a kapcsolatokkal való elégedettség érzetén keresztül közelítjük. Ezt az érvet lehet a kapcsolati és a kulturális tőke összefonódásaként felfogni, mint azt Farkas (1996) tette, aki szerint az egyén egyfelől erőforrásaival racionálisan gazdálkodó döntéshozó, másfelől a gazdálkodási döntéseinek mikéntje függ kultúrafüggő preferenciáitól, szokásaitól és értékrendjétől.

De lehet érvelni a piac társadalmi beágyazottságának megközelítése alapján is, vagyis hogy a kapcsolatok mennyisége és használatuk módja (s ennek részeként a velük való elégedettség) együttesen hat a piaci viselkedés sikerességére. Baron és Markman (2003) elképzelése szerint például a nagy mennyiségű társadalmi tőke nem elégséges feltétele a vállalkozói sikernek. Ahhoz, hogy a vállalkozó meg tudja szerezni a számára fontos hitelezők, vásárlók, munkatársak bizalmát, a kapcsolatok – adott kultúrában preferált – kezelésének készsége is szükségeltetik. Az ő megközelítésük-

ben ez a készség (amelyet pszichikai tőkének neveznek) olyasmiket foglal magában, mint a jó emberismeret, a kifejezőkészség, a rábeszélőkészség, az image-management (a lehető legjobb képet festeni magamról), az önkontroll, az alkalmazkodókészség, az önbizalom, a bizalomkeltés képessége stb.

A kulturális és a pszichikai tőkéhez hasonlóan szerencsétlen fogalom a családi tőke is (Bubolz 2001), ám az alapgondolat igaz, miszerint a család egy kis csoport, amelynek kapcsolatrendszerében olyan információk, tevékenységek és javak áramlanak, amelyek a háztartástagok jóllétét – pozitív vagy negatív értelemben – erősen befolyásolják. Egy másik mű (Gui–Stanca 2010) be is mutat olyan „termékeket”, amelyek a „széles értelemben vett reprodukció” háztartáson belüli folyamatai során jönnek létre, méghozzá oly módon, ahogy azt a Pollack-féle modellben (lásd Sik 2020) is látjuk, vagyis – ellentétben a piaccal – a háztartás ezeket „ingyen” megtermeli. Ilyenek az összetartozás érzete miatt létrejövő megkülönböztetett figyelem, a közös tevékenység öröme, a háztartásba való tartozás okozta (olykor mással nem helyettesíthető)⁶ megbecsültség.⁷

Tanulmányunkban a kapcsolati tőke nem azonos a „hardware-rel” (vagyis a kapcsolatok mennyiségével), mert működ(t)etésének fontos eleme a „software” is vagyis hogy mennyire sikeresen alkalmazza az egyén céljai elérése érdekében.⁸ Másként, ha feltételezzük, hogy a kiinduló tétel igaz, továbbá hogy a kapcsolatok mennyisége és a velük való elégedettség két egymással szorosan (de sztochasztikusan) összefüggő eleme a kapcsolati tőkének, akkor a kapcsolati tőke empirikus megfelelője a kapcsolatok mennyisége és a velük való elégedettség mértékének együttese.

Egy ilyen tipológiában a sok kapcsolattal való elégedettség és a kevés kapcsolattal való elégedetlenség ennek az asszociációnak a pozitív korrelációját biztosító két mechanizmusként fogható fel. Minden más okból való elégedetlenség a sok kapcsolattal,⁹ illetve a kevés kapcsolati tőkével való elégettség ellentmond a kiinduló hipotézisnek, vagyis az asszociáció erejét csökkenti.

A kapcsolatokkal való elégedettséget, illetve a kapcsolatok mennyisége és a velük való elégedettség viszonyát vizsgáló műveket nem leltünk. A témánkhoz legközelebb azok a művek állnak, amelyek külön a kapcsolatok mennyisége és az étellel való elégedettség (boldogság) tárgyában születtek, ám az ilyen elemzések is jobbra alkalmazott egészségügyi kutatások, amennyiben zömük idősekkel, gondozásra szorulókkal és betegekkel foglalkozik.

Így például McLaughlin és munkatársai (2010) azt találták, hogy Ausztráliában az idős nőknek sokkal több kapcsolata volt, mint a férfiaknak (s ez különösen igaz az özvegyekre, az elváltakra és az egyedül élőkre), továbbá a több kapcsolat (illetve a

6 Lásd a „mama főztje”, vagyis minden olyan tevékenység, ami egyedi azáltal, hogy akitől származik, ő maga egyedi jelenség. De idesorolhatók a sokszor ismétlődő, szokássá merevülő, sőt öröklődő, háztartáson belüli és háztartásközi tevékenységek (lásd Sik 1988).

7 Továbbá bizalom, szeretet, a hosszú távú összetartozás fontosságának és a pótolhatatlanságnak az érzete (Heizler–Kimhi 2012).

8 Megengedve azt is, hogy a ne is legyen velük célja, s a kapcsolatok „önmagukért” legyenek csak fontosak az egyénnek, más-ként, hogy a kapcsolatok nem tőkeként funkcionálnak.

9 Kivéve, ha a sok kapcsolattal való elégedetlenség oka a kérdéses időpontjáig felhalmozott kapcsolati tőke mennyiségével való elégedetlenségérzet, ami újabb kapcsolatitőke-beruházásokra sarkall.

gondoskodással való elégedettség) csökkentette a halálozási rátát, s növelte az egészségi állapottal való elégedettséget. Említik azt is, hogy a kor előrehaladtával csökken a kapcsolati háló mérete (de csak a férfiak körében).¹⁰

Solé-Auró és Cortina (2019) tizenhárom európai ország adatait hasonlította össze, s azt találták, hogy az idősebbek (ötven év felettiak, különösen a férfiak) elégedettebbek életükkel, ha van társuk, de az, hogy van-e gyerekük, alig tette őket elégedettebbé.¹¹ Lu és munkatársai (2018) egy kínai nagyvárosban vizsgálva az idősek élettel való elégedettségének összefüggését a családi kapcsolatokkal ugyanezt találták: legerősebben a család, kevésbé, de nem elhanyagolható mértékben a családon kívüli gondoskodás (szomszédok, barátok) növeli az élettel való elégedettség mértékét (a közösség pozitív hatása különösen erős a férfiak esetében).

Tomini és munkatársai (2016) komparatív elemzése az ötven év felettek körében vizsgálja, hogy a kapcsolatok száma és összetétele (a barátok aránya az összes kapcsolatból) hogyan függ össze az élettel való elégedettséggel. A pozitív asszociáció a kapcsolati tőke nagysága és az elégedettség között minden országban megmutatkozik, ugyanakkor a kapcsolatok összetételénél azt találták, hogy a barátok nagyobb aránya (azaz a családi/rokon kapcsolatok kisebb aránya) kismértékben csökkenti ezt, vagyis a család és rokonság a boldogság igazi forrása.

Fietz és Kaschowitz (2019) nagy és longitudinális panel mintán vizsgálták a minket érintő jelenségek közötti összefüggést. Összehasonlító elemzésük tárgya a német lakosság és hét, Németországban élő migráns közösség. A migrációs szakirodalomból kiindulva feltételezték, hogy a migránsokra különösen jellemző a családi/rokon/etnikai kötelékek legerősebb formája (*bonding capital*), amely a migránsok bizonytalan helyzetét, más tőkékkel való ellátatlanságát hivatott pótolni, de a marginalizálódást nem tudja hatékonyan megakadályozni, sőt etnikai enklávék kialakulását eredményezheti, s ezzel összefüggésben a „gyenge” kapcsolatok (*bridging capital*) szerepe kisebb esetekben. Elemzésük alátámasztotta azt a feltételezést, hogy az elégedettséget a családi kapcsolatok megléte növeli leginkább, mert elsősorban „rájuk lehet számítani”.

3. Az adatbázis és a változók

Az elemzéshez a KSH Háztartási költségvetési és életkörülmény adatfelvételének (HKÉF) 2015-ös hullámát használtuk. A HKÉF kutatás négy kérdéssel vizsgálja az egyének kapcsolattartási gyakoriságát.¹² A négy kérdés két dimenzió mentén közelítette az egyének

10 Hivatkoznak egy elméletre (socioemotional selectivity theory), mely szerint ez azonban nem szükségszerűen eredményezi a gondoskodás minőségének romlását, mivel a kevésbé „értékes” (érzelmileg és/vagy a gondozás szempontjából kevésbé hasznos) kapcsolatok épülnek le leginkább (Carstensen 1995). Ez kapcsolati naplós magyar adatokat elemezve is alátámasztottnak tűnik (Albert et al. 2021).

11 Ugyanakkor a férfiak esetében, ha volt a közelben (max. egy kilométerre) lakó gyerekük, az nagymértékben növelte az élettel való elégedettséget.

12 Az egyéni szintű elemzésnél keresztmetszeti egyéni súlyokat, a háztartási szintű elemzésnél háztartási keresztmetszeti súlyo-

kapcsolatainak struktúráját: egyrészt a kapcsolat típusa (rokon vagy barát), másrészt a kapcsolattartás módja (személyes találkozás vagy bármilyen egyéb kapcsolattartási mód) alapján. A válaszadóknak egy hatfokú skálán kellett megjelölniük, hogy milyen gyakran tartanak kapcsolatot/találkoznak a barátaikkal/rokonaikkal (naponta, minden héten, többször egy hónapban, havonta, legalább egyszer egy évben vagy soha).¹³

Első lépésként a négy elemi változót átalakítottuk úgy, hogy az egyes kategóriák éves szinten fejezzék ki az adott kapcsolattartási forma gyakoriságát (lásd Sik 1994). A kategóriák átalakítása a következő skálatranszformációval történt: naponta = 350 nap; hetente = 200 nap; havonta többször = 40 nap; havonta = 15 nap; ritkábban = 8 nap; soha = 0 nap.¹⁴ Az így létrehozott változók értékei (kategóriái) közti távolságok már numerikusan értelmezhetőek.¹⁵

A transzformált elemi változók összegzésével hoztuk létre a kapcsolati tőke változókat.¹⁶ A baráti/rokon kapcsolati tőke a barátokkal/rokonokkal való személyes találkozás és az egyéb módon történő kapcsolattartás gyakoriságának összege (0–700 skála), az összesített kapcsolati tőke pedig az előbbi két változó összege (0–1400 skála).

A kapcsolatokkal való elégedettséget egy kérdéssel mérte a kérdőív. A válaszadóknak egy tizenegy fokú (0: egyáltalán nem elégedett, 10: kifejezetten elégedett) skálán kellett megjelölniük, hogy mennyire elégedettek a személyes kapcsolataikkal.

Az elemzési mintában csak olyan háztartások szerepelnek, ahol legalább két olyan (ellentétes nemű) személy volt, akik párt alkottak (vagyis a gyereket egyedül nevelő szülő és gyereke vagy egy testvérpár nem), és háztartásonként csak egy párt vizsgáltunk. Feltétel volt továbbá, hogy a férfi és a nő is válaszolt az elégedettségi és a kapcsolati változók kérdéseire ($n = 3564$ háztartás, $n = 7128$ személy).¹⁷

3.1. A tipológia

Induljunk ki az elmélet által predikált alaphelyzetből: ha sok a kapcsolat, akkor az emberek elégedettek kapcsolataikkal. Vegyük észre, hogy a mérés primitív volta erősen korlátozza az eredmények interpretálhatóságát. Például az elégedettség vagy elégedetlenség nemcsak az általunk mért kapcsolattartási gyakorisággal,¹⁸ hanem a kapcsolatok „minőségével” is összefügghet, továbbá a nagyobb gyakoriság a kapcsolatok tő-

kat használtunk.

13 A négy kérdés a következő volt: „Milyen gyakran találkozik Ön a háztartáson kívül élő rokonaival?“, „Milyen gyakran találkozik Ön a barátaival?“, „Milyen gyakran veszi fel a kapcsolatot háztartáson kívül élő rokonaival (telefonon, interneten, SMS-ben, levélben stb.)?“, „Milyen gyakran veszi fel a kapcsolatot barátaival (telefonon, interneten, SMS-ben, levélben stb.)?“.

14 Az ordinális kategóriák konkrét találkozási gyakoriságokká való transzformálásának validálásához Huszti (2016) network-naplóval kapott kapcsolattartási eredményeit használtuk fel.

15 Ezzel a megoldással analog a kategóriákkal mért jövedelem kategóriaközeppekkel történő folytonossá alakítása, ami bevett gyakorlat a szakirodalomban. Ez az átskálázás természetesen mérési hibával jár, hiszen például az ily módon mért 40 kapcsolattartási nap a „valóságban” nem 40 kapcsolattartási napot jelent minden megfigyelés esetében, s emiatt a becslések pontossága csökken.

16 Az átskálázás e tekintetben szükséges megoldás, mivel az eredeti négy ordinális változó „összegzésére” nem tudunk más értelmes és megvalósítható megoldást, mint az elemi változók „természetes”, numerikusan értelmezhető értékekké való átalakítása.

17 A mintánkban szereplő személyek száma körülbelül fele a teljes mintának, ami a rokonnal és/vagy barátal nem rendelkező személyek kizárása után körülbelül 15 000 fő volt (Gregor–Kukucska–Oláh 2021).

18 Ez a mérés persze torzít, mert nem tudjuk, hogy kívül találkozik gyakran: ugyanazzal a baráttal vagy sok barátjával ritkán, márpedig a kérdészett mindkét esetben válaszolhatja azt, hogy gyakran találkozik a barátaival.

keszerű működését sem garantálja.¹⁹ Belátható továbbá, hogy kevés, de „jó minőségű” kapcsolat hatékonyabban működtethető tőkeként, mint a sok, de „értéktelen” kapcsolat.²⁰ Figyelembe kell továbbá venni, hogy az egyén a rendelkezésére álló kapcsolati tőkével való elégedettsége annak is függvénye (ám csupán mint viszonyítási alap, nem feltétlenül mint követendő szabály), hogy az őt körülvevő (s számára referenciacsoportként funkcionáló) szubkultúrában mit tekintenek helyesnek vagy helytelennek a kapcsolati tőke használatáról (vagyis kivel, mennyit, milyen cél érdekében, hogyan...).

A fentiek miatt nagyon óvatosan kell eljárunk, amikor a kapcsolatok mennyisége és a velük való elégedettség típusairól gondolkodunk. Ezért legfeljebb kiinduló hipotézisként használhatjuk azt a feltételezést, hogy ha valakinek sok kapcsolata van, akkor azzal szükségképpen elégedettnek kellene lennie. Mint korábban írtuk, lehet egy kapcsolatban gazdag egyén is elégedetlen kapcsolataival, s ennek nem biztos, hogy a még több kapcsolatra vágyás az oka (vagyis amikor a kapcsolati tőkés újabb profitábilis tőkeberuházásokra készül), hanem talán terhes neki a sok kapcsolat, de lehetséges, hogy másféle kapcsolatokat szeretne, netán azt szeretné, ha meglévő kapcsolatai másként működnének... Ugyanígy gondolkodva belátható, hogy a kapcsolatszegény egyének sem feltétlenül kell elégedetlennek lennie kapcsolataival, hiszen lehet, hogy a közösség, amelybe tartozik, nem nézi jó szemmel a kapcsolati tőkés viselkedést, de az is lehetséges, hogy egy olyan életciklusban van, ahol már (vagy még) nem lenne jó neki több kapcsolat.

A fentiekből kiindulva a kapcsolatok mennyisége és a velük való elégedettség vagy elégedetlenség közötti összefüggések megismerését csak feltáró stratégiaként tudjuk elképzelni. Ebből viszont egy olyan empirikus stratégia következik, melynek során egy egyszerű (kétértékű változókra alapuló) tipológiával dolgozunk, ahol nem törődünk fent jelzett kételyeinkkel, vagyis a sok kapcsolatot a nagy kapcsolati tőke proxyjának tekintjük, az elégedettségről pedig azt feltételezzük, hogy elsősorban erre vonatkozik. A kapcsolatok és az elégedettség esetében is egy-egy indikátor változót hoztunk létre, amelyek a magas értékek (sok kapcsolat, illetve magas elégedettség) esetében vettek fel 1-es értéket.²¹ Így tehát a kapcsolatmennyiség és az elégedettség összefüggésének négy változatát tudjuk összehasonlítani.

Az elemi megoszlások igazolják ennek az induktív megközelítésnek az érvényességét, amennyiben mind a négy típusba számos eset sorolható (lásd M1. táblázat). Látható, hogy az elégedett kapcsolatgazdagok és az elégedetlen kapcsolatszegények csoportjai viszonylag nagyobbak (31 százalék és 25 százalék), ami a kiinduló hipotézis érvényességére, de nem mindent elsópró erejére utal. A kiinduló tételnek (részben) ellentmondó elégedetlen kapcsolatgazdagok aránya a legalacsonyabb (16 százalék), és az ezt tagadó elégedett kap-

19 Ha a granovetteri „gyenge kapcsolatok ereje” koncepciót elfogadjuk, akkor legfeljebb az információ keresése során lehet igaz, hogy a több kapcsolat hatékonyabb, az állások megszerzésében azonban éppen ellentétes következtetésre juthatunk (lásd Sik 2012).

20 S ez a céltől függően változhat is, például egy házépítő kalákához hatékonyabb néhány kőművessel kapcsolatban állni, mint akárhány rendőrrel vagy miniszterelnökkel, ugyanakkor büntetések megúszásához és engedélyek, előnyök (meg)szerezése érdekében az utóbbiakkal érdemes kapcsolati tőkénket fejleszteni.

21 A kapcsolatok esetében 480 a medián, az elégedettség esetében 8.

csolatszegények aránya magasabb (28 százalék). A négy típus viszonylag kiegyenlített megoszlása alapján elvethető az az elméleti alapállás, miszerint a több társadalmi tőke mindenki számára és minden körülmények között egyértelműen jobb, mint annak kisebb mértéke.

3.2. A magyarázó változók

A modellekben alkalmazott magyarázó változókat két csoportba soroltuk. Az első csoportban a pár két tagjának egyéni jellemzői, a másodikban a háztartás jellemzői találhatók.

- Egyéni jellemzők:
  - o nem és kor – mivel a háztartáson belüli szerepek erősen függenek a társadalmi nemhez kötődő normáktól, illetve korspecifikusak (Gregor–Kukucska–Oláh 2021);
  - o társadalmi-gazdasági státusz:
    - ⊙ iskolai végzettség – olyan emberi tőke (illetve munkaerőpiaci státusz-elem), amely a háztartáson belül nem kellene, hogy hasson a szerepekre (hiszen nem köthetők a háztartás működéséhez), de a „külső” megbecsültségen keresztül összefügghet mind a háztartáson kívüli kapcsolatok mértékével, mind az ezzel való elégedettséggel,
    - ⊙ gazdasági aktivitás és jövedelem – vagyis a háztartásba való „beágyazottság” és a háztartás számára megtermelt legfontosabb erőforrás mértéke. Ha egy háztartástag nem foglalkoztatott, akkor nagyobb lehet az esélye a háztartásba „bezártnak”, esetleg kiszolgáltatottnak érezni magát (vagy éppen ellenkezőleg, élvezni az otthon nyugalma és kiszolgáltatva lenni), továbbá a munkaerőpiaci aktivitás hiánya (például a munkanélküliség, a gyēs/gyed) a társas kapcsolatok beszűkülésével is járhat, miközben a jövedelem mértéke státuszképző a háztartáson belül is;²²
    - o egészségi állapot – ami evidens módon összefügg (főként, de nem kizárólag a személyes) kapcsolattartási lehetőségekkel.
- Háztartási jellemzők:
  - o jogi státusz (házasság vagy partneri kapcsolat),
  - o életciklus – kor, gyerekszám, háztartásnagyság és -szerkezet alapján,²³
  - o jövedelem, vagyoni helyzet („alulmérve”, amennyiben csak a háztartási jövedelmi ötöd, az anyagi depriváció, a szubjektív anyagi helyzet, illetve a lakás jellemzői vannak mérve),
  - o lakóhely.

A változók leíró statisztikáit a Melléklet M1. táblázata tartalmazza.

22 Ezenkívül a háztartáson belüli relatív jövedelmi helyzet a kapcsolatokkal való elégedettséggel is összefügghet (Hajdu–Sik 2022). A foglalkoztatottak esetében további egyéni változóként jelenhetnek meg a munkaerőpiaci státuszt közelítő proxy változók, amelyek az iskolai végzettséghez hasonlóan nem játszanak szerepet a háztartáson belüli folyamatokban, de hatnak a háztartástagok státuszára, illetve a háztartáshoz való kötődés hiányát a nem otthon eltöltött időn keresztül mérik. Ilyenek a foglalkozási presztízs, a munkahelyen és külső munkával töltött idő vagy a munkaszerződés jellege (ami felfogható a munkaerőpiaci helyzet biztonsága/bizonytalansága proxyjának).

23 Rözer és munkatársainak (2016) elemzése szerint a gyerek születése felértékeli a szomszédok szerepét a kapcsolathálón belül. Ezzel szemben a barátokkal való kapcsolatok ritkulnak, de inkább csak a fiatalabbak és a férfiak körében. Ezt az összefüggést ugyanakkor a rokonok száma és a háztartás nagysága is módosíthatja, vagyis van egyfajta „átváltás” a kapcsolatrendszer két fele között.

3.3. Kérdéseink

Egyéni szinten:

- Eltérő társadalmi összetétel jellemzi-e a kapcsolati tőke négy típusát? Ebben az esetben nem fogalmazunk meg hipotézist, mert sem elméleti, sem korábbi empirikus tudásra nem alapozhatunk, de a feltáró elemzéstől azt várjuk, hogy eltéréseket fogunk találni a két dimenzió kombinációjából született típusok „működése” terén. Például ha a kapcsolatokban gazdag és ezzel elégedett típust a sikeres „kapcsolati tőkés” ideáltípusához legközelebb álló változatnak tekintjük, akkor a magas társadalmi státusszal együtt járó jellemzőkkel való erős és pozitív összefüggést várhatjuk. Ennek ellentéte (az elégedetlen kapcsolatszegény) esetében azt feltételezhetjük, hogy ez a típus a többi tőke és erőforrás terén is a hátrányos helyzetet testesíti meg. Ugyanakkor a kevés kapcsolattal elégedett egyfajta tradicionális helyzetet jeleníthet meg, ahol a kapcsolatok nem tőkeként funkcionálnak.
- S vajon azonos módon történik-e mindez akkor, ha a kapcsolattartás két típusát (rokon, illetve barát) megkülönböztetjük? Míg a rokonokkal való sok kapcsolat és az ezzel való elégedettség egy „meleg akol”, az elégedetlenség egy „rideg börtön”, addig a barátság nál ezeknek a leírásoknak nem kellene érvényesülniük, hiszen ezek választott kapcsolatok.

Háztartásszinten (vagyis a pár két tagjának típusait egyszerre szerepeltetve a modellben):

- Kombinálódna-e, s ha igen hogyan, a pár kapcsolatainak mértékét és az ezzel összefüggő elégedettséget magában foglaló változatok egymással (vagyis a homo-/heterofília altípusai (kapcsolatgazdag és -szegény páros, illetve ahol csak a férfi vagy a nő kapcsolatgazdag)?
- A háztartás „termelésének” kimeneti változói esetében arra vagyunk kíváncsiak, hogy a tág értelemben vett reprodukció különféle elemei összefüggnek-e a kapcsolat mértéke és a velük való elégedettség alapján létrehozott típusokkal. A kimeneti változók a HKÉF szubjektív kérdései között szereplő elégedettség változók, továbbá a boldogság, az anómia, a bizalom különböző aspektusainak közelítő változói, amelyek megfeleltethetők az elméleti modellben szereplő reprodukciós folyamatok eredményének (no meg persze okának, tehát oksági modellre esélyünk sincs). Esetükben azt várjuk, hogy erős és pozitív összefüggést találunk majd a kapcsolati tőkével való elégedettséggel, hiszen egyfelől a kapcsolati tőke mértéke a putnami társadalmi tőke szubjektív elemeivel (bizalom, közösségi normák, civil aktivitás stb.) szorosan asszociál, másfelől a kapcsolatokkal való elégedettség része a tág értelemben vett reprodukciós „csomagnak”.

4. Eredmények

4.1. A kapcsolatokkal való elégedettség

A kapcsolatokkal való elégedettség átlaga 7,59 pont (a férfiak esetében 7,55, a nők esetében 7,63). Ez azt mutatja, hogy az emberek általában meglehetősen elégedettek a kapcsolataikkal.²⁴ Igazán elégedetlen (a 0–10 skálán legfeljebb 6-os értékkel rendelkező) csupán a megfigyelések 22,5 százaléka.

Az elemzés első lépéseként azt vizsgáljuk, hogy a pár két tagja esetében a kapcsolatok száma és ezekkel való elégedettség összefügg-e? Ehhez a kapcsolati tőke változójának logaritmizált formáját használtuk, mivel azt feltételezzük, hogy a kapcsolati tőke mennyisége és a kapcsolatokkal való elégedettség közti kapcsolat ellaposodó (csökkenő határháson). Ezenkívül – az elméleti várakozásnak megfelelően – a Melléklet M2. táblázatában közölt eredmények szerint az elégedettség szóródását a logaritmizált kapcsolati tőke változója valóban jobban magyarázza, mint a lineáris, a négyzetes és a kategoriális specifikációk.

Ha a pár két tagjának kapcsolatmennyisége egy közös modellben szerepel, de megkülönböztetjük a rokoni és a baráti kapcsolatokat (1. táblázat), akkor azt látjuk, hogy a saját kapcsolati tőke nagysága mindkét nem esetében (s különösen a rokonokkal való kapcsolattartás) magasabb kapcsolatokkal való elégedettséggel jár együtt.²⁵ A kontrollváltozókat is tartalmazó modellek (2. és 4. modell) szerint a férfiak esetében a rokonokkal való kapcsolattartás becsült együtthatója 0,132 ($p = 0,003$), míg a barátokkal való kapcsolattartásé 0,070 ($p = 0,037$). A nők esetében a rokonokkal való kapcsolattartás becsült együtthatója (0,205, $p = 0,000$) jelentősen magasabb, mint a barátokkal való kapcsolattartásé (0,076, $p = 0,022$). Ez azt jelenti, hogy például egy olyan (minden más szempont szerint átlagos) férfi, aki havonta tartja a kapcsolatot rokonaival, és havonta találkozik velük személyesen (rokon kapcsolati tőke: 30 pont), nagyjából 0,27 ponttal elégedetlenebb, mint egy olyan férfi, aki hetente tartja a kapcsolatot és havonta többször találkozik velük személyesen (rokon kapcsolati tőke: 240 pont). Az utóbbinál pedig 0,07 ponttal elégedettebb egy olyan férfi, aki hetente tartja a kapcsolatot és találkozik is rokonaival (rokon kapcsolati tőke: 400 pont). Ugyanez a két különbség a baráti kapcsolattartás esetében 0,14, illetve 0,04 pont. A nők közül azok, akik havonta tartják a kapcsolatot rokonaikkal, és havonta találkoznak velük személyesen (rokon kapcsolati tőke: 30 pont), 0,38 ponttal elégedettebbek, mint azok, akik hetente tartják a kapcsolatot és havonta többször találkoznak rokonaikkal személyesen (rokon kapcsolati tőke: 240 pont). Az utóbbinál pedig 0,09 ponttal elégedettebbek azok a nők, akik hetente tartják a kapcsolatot és találkoznak is rokonaikkal (rokon kapcsolati tőke: 400 pont). Ugyanez a két különbség a baráti kapcsolattartás esetében 0,16, illetve 0,04 pont.

A két nem kapcsolati tőkéje ugyanakkor nem teljesen azonos módon függ össze a pár másik tagjának kapcsolatokkal való elégedettségével: miközben a nőknél nincs kapcsolat az elégedettség és a partnerének a kapcsolati tőkéje között, addig a férfiak

²⁴ Összehasonlításként: az élettelt való elégedettség átlaga 6,32, a munkával való elégedettségé 6,07, a háztartás anyagi helyzetével való elégedettségé pedig 5,52 pont.

²⁵ Az levonható következtetések hasonlóak, ha csak a személyes kapcsolattartás változóit használjuk (Melléklet, M3. táblázat), illetve ha a rokoni és baráti kapcsolatok megkülönböztetése nélkül vizsgáljuk a kapcsolati tőkét (Melléklet, M4. táblázat).

esetében a nőrokonokkal való kapcsolattartásnak becsült együtthatója hasonló nagyságú a férfi barátokkal való kapcsolattartásnak együtthatójához, azonban a becslés jelentősen pontatlanabb. Vagyis a kapcsolatok mennyisége és a velük való elégedettség/elégedetlenség közötti összefüggés megfelel az elmélet által predikálnak, de a feltételezett egyéni szintű viselkedés egy ponton módosulni látszik, amikor a nőrokonokkal való több személyes kapcsolata a férfi saját kapcsolataival való elégedettségével is pozitívan függ össze. Másként a nő háztartásban betöltött „kapcsolatgazda” szerepét – legalább is a rokoni kapcsolatok terén – elleplezheti, ha a kapcsolatokkal való viselkedést csak egyéni szinten vizsgáljuk.

1. táblázat: A kapcsolatokkal való elégedettség és a saját, illetve a partner kapcsolati tőkéje közti összefüggés

	(1)			(2)			(3)			(4)		
	Férfiak			Férfiak			Nők			Nők		
	B	SE	p	B	SE	p	B	SE	p	B	SE	p
FÉRFI: Rokonokkal való kapcsolattartás (log)	0,155	(0,045)	0,001	0,132	(0,044)	0,003	0,050	(0,043)	0,245	0,012	(0,041)	0,759
FÉRFI: Barátokkal való kapcsolattartás (log)	0,077	(0,034)	0,022	0,070	(0,033)	0,037	-0,018	(0,034)	0,586	-0,025	(0,032)	0,437
NŐ: Rokonokkal való kapcsolattartás (log)	0,106	(0,047)	0,025	0,069	(0,047)	0,136	0,240	(0,049)	0,000	0,205	(0,047)	0,000
NŐ: Barátokkal való kapcsolattartás (log)	-0,010	(0,033)	0,759	-0,030	(0,032)	0,345	0,104	(0,034)	0,002	0,076	(0,033)	0,022
Egyéni kontrollok	Nem			Igen			Nem			Igen		
Háztartás kontrollok	Nem			Igen			Nem			Igen		
N	3564			3564			3564			3564		
Korr. R-négyzet	0,032			0,099			0,048			0,142		

Megjegyzés: függő változó: kapcsolatokkal való elégedettség. Az OLS regressziókban a kontrollváltozók hiányzó értékét jelző indikátorváltozók szerepeltek. A sztenderd hibák robusztusak a heteroszkedaszticitásra. Egyéni kontrollok: életkor, iskolai végzettség, munkaerőpiaci státusz, foglalkozás presztízse, egészségi akadályozottság. Háztartás kontrollok: házasság, felnőttek száma a háztartásban, gyerekek száma a háztartásban, háztartásjövedelmi ötöd, anyagi depriváció, szokásos kiadások fedezésére való képesség, településtípus.

4.2. A kapcsolatok mennyisége és a velük való elégedettség típusai

Ebben a részben azt vizsgáljuk, hogy mennyiben tudunk pontosabb képet kapni a kapcsolati tőke és a vele való elégedettség közötti összefüggésről, ha visszanyúlunk a korábban már bemutatott tipológiához. Másként, a kutatás dizájnya most nem a kapcsolatok száma és az elégedettség közötti összefüggés önmagában, hanem a közöttük megfigyelt négyféle összefüggéstípus, amelyek léte eleve ellentmond az elmélet egyszerű változatának, s amelyekről azt feltételezzük, hogy – noha a működésüknek sokféle (és a rendelkezésre álló adatbázis segítségével szét nem szálazható) lehetséges magyarázata elképzelhető – eltérő eséllyel jönnek létre a társadalom különböző csoportjaiban.

Az itt következő elemzéseknél külön-külön regressziót futtattunk a kapcsolatszegény és a kapcsolatgazdag esetekre.²⁶ A függő változó értéke a kapcsolatszegények esetében 1, ha a megfigyelt személy kapcsolatszegény és elégedetlen a kapcsolataival, és az értéke 0, ha a megfigyelt személy kapcsolatszegény és elégedett a kapcsolataival. Azaz ebben az esetben azt vizsgáljuk, hogy a kapcsolatszegények között milyen tényezőkkel függ össze a kapcsolatokkal való elégedetlenség. Másként fogalmazva azt, hogy miben különböznek a kapcsolatszegény elégedetlenek a kapcsolatszegény elégedettektől.

A kapcsolatgazdagok esetében az indikátorváltozó értéke 1, ha a megfigyelt személy kapcsolatgazdag és elégedett a kapcsolataival, és 0, ha a megfigyelt személy kapcsolatgazdag és elégedetlen a kapcsolataival. Azaz ebben az esetben azt vizsgáljuk, hogy a kapcsolatgazdagok között milyen tényezőkkel függ össze a kapcsolatokkal való elégedettség. Másként fogalmazva azt, hogy miben különböznek a kapcsolatgazdag elégedettek a kapcsolatgazdag elégedetlenektől.

A **kapcsolatszegénységgel** való elégedetlenség (2. táblázat) esetében az egészségügyi akadályozottsággal élők, a rosszabb minőségű lakásban élők, valamint (a férfiak között) a munkanélküliek egyaránt nagyobb valószínűséggel elégedetlenek a kapcsolataikkal, míg a kiadásaikat könnyen fedezők (a kiadásaikat nagy nehézségek árán fedezőkhöz képest) kisebb valószínűséggel elégedetlenek. Ez a típus tehát a – szakirodalomban is megjelenő – gondozási igény megnövekedéséből fakadó gondozáshiány miatti félelmekből táplálkozhat. Erre utalhat az is, hogy „vidéken”, ahol talán a kevés kapcsolat „közelebb van”, s a közeg is kevésbé elidegenedett, mint Budapest, kisebb a kapcsolatszegénységgel való elégedetlenség előfordulásának esélye.

A **kapcsolatgazdasággal** való elégedettség (3. táblázat) gyakoribb a magas végzettségűek körében, míg a lakásproblémákkal negatívan függ össze. Az egészségügyi akadályozottság a nők körében a kapcsolatgazdasággal való elégedettség kisebb valószínűségével jár együtt. A 3 vagy több gyerek mindkét nem esetében negatív kapcsolatban áll az elégedettséggel, amit a gyerekekkel kapcsolatos feladatokra fordított és a kapcsolatok ápolására fordított idő közti fordított arányosság magyarázhat. A jobb szubjektív anyagi helyzet becsült együtthatói mindkét nem esetében pozitívak, de a nők körében nagyjából háromszorosa nagyságúak és szignifikánsak. Azaz a nőknél a jobb szubjektív anyagi helyzet a kapcsolatgazdasággal való elégedettség nagyobb valószínűségével jár együtt.

²⁶ Az elemzéshez lineáris valószínűség modelleket (LPM) használtunk. Mivel a következtetések nem térnek el a logit modellekből levont következtetésektől, ezért a becsült koefficiensek egyszerűbb interpretálhatósága miatt az LPM eredményeket közöljük.

2. táblázat: A kapcsolatszegénységgel való elégedetlenséggel összefüggő tényezők

	(1)			(2)		
	B	SE	p	B	SE	P
Életkor (ref. kat.: 16–30 éves)	ref.			ref.		
30–40 éves	0,137	(0,094)	0,143	0,021	(0,075)	0,780
40–50 éves	0,089	(0,089)	0,319	0,009	(0,071)	0,904
50–60 éves	0,125	(0,091)	0,168	0,041	(0,072)	0,572
60–70 éves	0,072	(0,101)	0,479	0,049	(0,088)	0,574
70+ éves	0,031	(0,109)	0,779	-0,075	(0,098)	0,444
Iskolai végzettség (ref. kat.: alapfok)	ref.			ref.		
Szakma	-0,022	(0,038)	0,566	0,043	(0,042)	0,305
Érettségi	-0,054	(0,047)	0,255	-0,013	(0,049)	0,788
Felsőfok	-0,028	(0,066)	0,674	0,088	(0,068)	0,199
Munkaerőpiaci státusz (ref. kat.: dolgozik)	ref.			ref.		
Munkanélküli	0,094	(0,055)	0,086	0,012	(0,062)	0,847
Nyugdíjas	0,017	(0,057)	0,772	-0,029	(0,065)	0,658
Egészségi okból munkaképtelen	-0,070	(0,075)	0,354	0,002	(0,069)	0,971
Egyéb	0,100	(0,104)	0,333	0,045	(0,065)	0,482
Foglalkozás presztízse	-0,001	(0,001)	0,387	-0,001	(0,001)	0,401
Egészségi akadályozottság (ref. kat.: nem korlátozott)	ref.			ref.		
Súlyosan korlátozott	0,171	(0,058)	0,003	0,090	(0,062)	0,143
Korlátozott	0,090	(0,038)	0,017	0,129	(0,038)	0,001
Házasság	0,008	(0,042)	0,855	-0,042	(0,044)	0,345
Felnőttek száma a háztartásban (ref. kat.: 2 fő)	ref.			ref.		
3	-0,051	(0,035)	0,152	-0,020	(0,038)	0,609
4 vagy több	-0,064	(0,040)	0,115	-0,041	(0,045)	0,361
Gyerekek száma a háztartásban (ref. kat.: 0 fő)	ref.			ref.		
1	-0,038	(0,042)	0,368	0,060	(0,048)	0,212
2	-0,016	(0,056)	0,776	0,029	(0,059)	0,619
3 vagy több	0,039	(0,063)	0,537	0,045	(0,074)	0,545
Háztartás jövedelem szerinti kvintilis (ref. kat.: 1. kvintilis)	ref.			ref.		
2. kvintilis	-0,095	(0,049)	0,053	-0,089	(0,054)	0,096
3. kvintilis	-0,026	(0,050)	0,605	-0,017	(0,055)	0,756
4. kvintilis	-0,072	(0,054)	0,184	-0,079	(0,059)	0,180
5. kvintilis	-0,094	(0,061)	0,124	-0,139	(0,067)	0,040
Anyagi depriváció	0,044	(0,043)	0,307	0,023	(0,045)	0,619
Lakással kapcsolatos problémák száma	0,043	(0,013)	0,001	0,035	(0,014)	0,011
Szokásos kiadások fedezése (ref. kat.: nagy nehézségek árán)	ref.			ref.		
Nehézségek árán	0,081	(0,044)	0,068	-0,016	(0,047)	0,737
Kisebbségi nehézségek árán	-0,002	(0,046)	0,965	-0,026	(0,049)	0,592
Könnyen	-0,092	(0,056)	0,102	-0,169	(0,062)	0,007
Településtípus (ref. kat.: Budapest)	ref.			ref.		
Megyeszékhely	-0,081	(0,049)	0,096	-0,125	(0,050)	0,012
Város	-0,216	(0,044)	0,000	-0,247	(0,048)	0,000
Község	-0,124	(0,046)	0,007	-0,091	(0,048)	0,060
N	2014			1678		
Korr. R-négyzet	0,082			0,096		

Megjegyzés: lineáris valószínűségi modellek. A függő változó egy olyan indikátorváltozó, aminek az értéke 1, ha a megfigyelt személy kapcsolatszegény és elégedetlen a kapcsolataival, és 0, ha a megfigyelt személy kapcsolatszegény és elégedett a kapcsolataival. Az OLS regressziókban a kontrollváltozók hiányzó értékét jelző indikátorváltozók szerepeltek. A sztenderd hibák robusztusak a heteroszkedaszticitásra.

3. táblázat: A kapcsolatgazdagsággal való elégedettséggel összefüggő tényezők

	(1)			(2)		
	B	SE	p	B	SE	p
Életkor (ref. kat.: 16–30 éves)	ref.			ref.		
30–40 éves	-0,055	(0,076)	0,465	0,021	(0,063)	0,736
40–50 éves	-0,046	(0,077)	0,552	0,015	(0,065)	0,819
50–60 éves	-0,146	(0,082)	0,074	-0,096	(0,069)	0,164
60–70 éves	-0,093	(0,092)	0,314	-0,060	(0,080)	0,456
70+ éves	-0,117	(0,104)	0,262	-0,141	(0,090)	0,118
Iskolai végzettség (ref. kat.: alapfok)	ref.			ref.		
Szakma	0,127	(0,055)	0,023	0,043	(0,043)	0,323
Érettségi	0,140	(0,062)	0,026	0,099	(0,045)	0,028
Felsőfok	0,133	(0,076)	0,081	0,052	(0,059)	0,381
Munkaerőpiaci státusz (ref. kat.: Dolgozik)	ref.			ref.		
Munkanélküli	-0,095	(0,070)	0,171	-0,051	(0,055)	0,355
Nyugdíjas	0,095	(0,060)	0,114	0,108	(0,053)	0,044
Egészségi okból munkaképtelen	-0,001	(0,100)	0,988	0,011	(0,082)	0,897
Egyéb	-0,016	(0,100)	0,869	-0,049	(0,052)	0,342
Foglalkozás presztízse	0,000	(0,001)	0,975	0,000	(0,001)	0,918
Egészségi akadályozottság (ref. kat.: Nem korlátozott)	ref.			ref.		
Súlyosan korlátozott	-0,041	(0,069)	0,552	-0,106	(0,054)	0,050
Korlátozott	-0,044	(0,044)	0,313	-0,077	(0,037)	0,038
Házasság	-0,030	(0,047)	0,521	0,036	(0,042)	0,387
Felnőttek száma a háztartásban (ref. kat.: 2 fő)	ref.			ref.		
3	-0,020	(0,042)	0,627	0,003	(0,036)	0,936
4 vagy több	0,001	(0,053)	0,984	-0,059	(0,047)	0,206
Gyerekek száma a háztartásban (ref. kat.: 0 fő)	ref.			ref.		
1	-0,094	(0,049)	0,052	-0,080	(0,043)	0,063
2	-0,052	(0,057)	0,365	-0,026	(0,052)	0,616
3 vagy több	-0,188	(0,076)	0,013	-0,163	(0,075)	0,029
Háztartás jövedelem szerinti kvintilis (ref. kat.: 1. kvintilis)	ref.			ref.		
2. kvintilis	-0,014	(0,058)	0,816	0,020	(0,049)	0,681
3. kvintilis	-0,034	(0,065)	0,607	0,011	(0,053)	0,834
4. kvintilis	-0,042	(0,064)	0,513	0,024	(0,053)	0,657
5. kvintilis	0,097	(0,070)	0,168	0,034	(0,058)	0,557
Anyagi depriváció	-0,024	(0,059)	0,690	0,051	(0,051)	0,318
Lakással kapcsolatos problémák száma	-0,037	(0,016)	0,021	-0,061	(0,014)	0,000
Szokásos kiadások fedezése (ref. kat.: Nagy nehézségek árán)	ref.			ref.		
Nehézségek árán	0,032	(0,056)	0,567	0,101	(0,051)	0,046
Kisebbségi nehézségek árán	0,056	(0,059)	0,337	0,150	(0,052)	0,004
Könnyen	0,051	(0,069)	0,461	0,151	(0,060)	0,013
Településtípus (ref. kat.: Budapest)	ref.			ref.		
Megyeszékhely	0,066	(0,062)	0,286	-0,024	(0,053)	0,648
Város	0,139	(0,060)	0,021	0,082	(0,050)	0,101
Község	0,087	(0,064)	0,172	0,015	(0,053)	0,775
N	1550			1886		
Korr. R-négyzet	0,065			0,081		

Megjegyzés: a függő változó egy olyan indikátorváltozó, aminek az értéke 1, ha a megfigyelt személy kapcsolatgazdag és elégedett a kapcsolataival, és 0, ha a megfigyelt személy kapcsolatgazdag és elégedetlen a kapcsolataival. Az OLS regressziókban a kontrollváltozók hiányzó értékét jelző indikátorváltozók szerepeltek. A sztenderd hibák robusztusak a heteroszkedaszticitásra.

Megfigyelhető, hogy sok tényező az elégedettséggel/elégedetlenséggel hasonlóan függ össze a kapcsolatgazdagok és a kapcsolatszegények között egyaránt. Így ha a valaki egészségügyileg (súlyosan) korlátozott, illetve rossz lakáskörülmények között él, az elégedetlen lesz akár kevés, akár sok kapcsolata van. Ugyanígy, aki „könnyen él” az egyszersmind elégedett is.

Ugyanakkor:

- a kapcsolatszegénységgel való elégedetlenséggel a nők körében a magas jövedelem negatívan függ össze, ám a férfiak körében kevésbé erős az összefüggés,
- a kisebb településen élés és a kapcsolatszegénységgel való elégedetlenség között negatív a kapcsolat, azaz a kapcsolatszegények „vidéken” kevésbé elégedetlenek, ám a kapcsolatgazdagsággal való elégedettség nem függ össze érdemben a „vidékiséggel”,
- az iskolai végzettség és a nyugdíjasok esetében ugyanez a szimmetriahiány látható, de fordított előjellel,
- a sok gyerek a kapcsolatgazdagsággal való elégedettséggel negatívan függ össze, azonban a kapcsolatszegénység esetében nem korrelál az elégedetlenséggel.

4.3. *Hogyan függ össze a kapcsolatgazdaság/-szegénység és az ezzel való elégedettség a párok bizalma, anómiája és boldogsága mértékével?*

Másutt már érveltünk amellet, hogy a háztartás működése nagyban függ attól, hogy tagjai mennyire elégedettek, illetve hogy az elégedettség a háztartás széles értelemben vett reprodukív tevékenysége eredményének is felfogható (Sik 2020). Ebbe a gondolatmenetbe illeszkedik a kapcsolati tőke és a háztartástagok elégedettségének, bizalom- és anómiaszintjének alakulása is: erős és pozitív (az anómia esetében negatív) összefüggést kell feltételeznünk ezek között, hiszen elméletileg ezek a jelenségek ugyanannak a „csomagnak” az elemei, s nyilván egymástól nem függetlenül teremtik meg a háztartás működése sikeres voltának feltételeit.

A **bizalom**²⁷ mint a különféle társadalmi-tőke-konceptciók része elméletileg szorosán összefügg a kapcsolatok létével. Ennek az összefüggésnek az ereje mellett érvel sokféle közgazdasági megközelítés is: a piaci szerződéskötés (Macaulay 1963), a makrogazdasági fejlődés (Fukuyama 1997), s általában a piac társadalmi beágyazottságát hangsúlyozó elméletek (Wiegand 2001), az etnikai gazdaságmigráció (Portes–Sensenbrenner 2001). Mindebből következik, hogy az elégedettség és a bizalom kölcsönösen támogatják egymást (Helliwell–Wang 2011), s ennek – *mutatis mutandis* – a kapcsolatokkal való elégedettség és az általános bizalom közötti összefüggésre is érvényesnek kell lennie, ezért mi is erős és pozitív összefüggés várunk. Ugyanezt tételezzük fel az **anómia**²⁸ és a kapcsolati tőke mértéke közötti összefüggésről is, hiszen az,

27 „A legtöbb emberben meg lehet bízni”, 0–10 skálán mérve (0 = egyáltalán nem értek egyet; 10 = teljes mértékben egyetértek).

28 Az anómia változóját két kérdés átlagaként hoztuk létre. Az eredeti változókat megfordítottuk, hogy az új, összevont változó magas értékei jelentsék az anómia magas szintjét. Az eredeti kérdések: „Összességében mennyire érzi tartalmasnak azokat a dolgokat, amelyeket csinál? 0 = egyáltalán nem tartalmasak; 10 = kifejezetten tartalmasak” és „Összességében mennyire tartja önmagát a társadalom fontos, hasznos tagjának? 0 = egyáltalán nem vagyok fontos, hasznos tagja; 10 = kifejezetten fontos, hasznos tagja vagyok”.

hogy egy egyén mennyire tartja magát értékesnek, hasznosnak, hogy erős-e az önbecsülése, az elégedettség minden formájával és a kapcsolati tőke mértékével egyaránt kölcsönösen megerősítő módon függ össze. Értelemszerűen az előzőek érvényesek az étellel való elégedettség²⁹ és a kapcsolati tőke közötti összefüggés esetében is.

A következő három táblázatban olyan regressziók eredményeit mutatjuk be, ahol a magyarázó változók között a 3.1. részben bemutatott tipológia alapját képező indikátorváltozók (az egyénnek sok kapcsolata van, illetve elégedett a kapcsolataival) és azok interakciói szerepelnek, mind a megfigyelt egyénre, mind a partnerére vonatkozóan.

A kapcsolati tőke általunk használt modellje esetében (ahol a „hardware” és a „software” is része a mérésnek) azt látjuk, hogy a kapcsolataikkal elégedettek bizalmi szintje magasabb, akkor is, ha sok, akkor is, ha kevés kapcsolatuk van – ugyanakkor a nők esetében az elégedettséggel párosuló sok kapcsolat valamivel még magasabb bizalmi szinttel jár együtt (4. táblázat). Ugyanakkor önmagában a sok kapcsolat nem jár együtt magasabb bizalommal egyik nem esetében sem, bár a nők esetében az elégedettséggel párosuló sok kapcsolat pozitívan függ össze a bizalommal ($B = -0,103 + 0,384 = 0,281$, $p = 0,051$). A pár másik tagjának kapcsolati elégedettsége, valamivel gyengébben, de mindkét nem esetében összefügg a bizalommal. A nők esetében a partner magas kapcsolati elégedettsége (ha kevés kapcsolattal párosul) magasabb bizalmi szinttel jár együtt, míg a partner sok kapcsolattal párosuló elégedettségének becsült együtthatója ugyan pozitív ($B = 0,319 - 0,120 = 0,199$, $p = 0,186$), de nullához közelebbi. A férfiak esetében önmagában sem a partner elégedettsége, sem a kapcsolati tőkéje nem függ össze a bizalommal, de a partner elégedettsége (ha sok kapcsolattal párosul) pozitívan függ össze a férfiak bizalmi szintjével ($B = 0,167 + 0,146 = 0,312$, $p = 0,019$).

4. táblázat: A kapcsolati tőke nagysága és a vele való elégedettség típusainak összefüggése a bizalom mértékével

	(1)			(2)		
	Férfiak			Nők		
	B	SE	p	B	SE	p
Férfi: sok kapcsolat	0,127	(0,156)	0,416	0,169	(0,156)	0,277
Férfi: elégedett a kapcsolataival	0,514	(0,135)	0,000	0,319	(0,134)	0,018
Férfi: sok kapcsolat x elégedett	0,005	(0,188)	0,979	-0,120	(0,191)	0,528
Nő: sok kapcsolat	-0,031	(0,152)	0,841	-0,103	(0,153)	0,500
Nő: elégedett a kapcsolataival	0,167	(0,148)	0,261	0,353	(0,147)	0,016
Nő: sok kapcsolat x elégedett	0,146	(0,187)	0,436	0,384	(0,192)	0,046
Egyéni kontrollok	Igen			Igen		
Háztartás kontrollok	Igen			Igen		
N	3564			3564		
Korr. R-négyzet	0,059			0,069		

29 „Összességében mennyire elégedett Ön az életével mostanában? 0 = egyáltalán nem vagyok elégedett, 10 = kifejezetten elégedett vagyok.”

Megjegyzés: függő változó: bizalom. Az OLS regressziókban a kontrollváltozók hiányzó értékét jelző indikátorváltozók szerepeltek. A sztenderd hibák robusztusak a heteroszkedaszticitásra. Egyéni kontrollok és háztartás kontrollok: lásd 1. táblázat.

Az anómia hiánya (a továbbiakban az önbecsülés) is az „elégedettségcsomag” része, vagyis a kapcsolati tőke méretétől függetlenül az anómia ott alacsony (az önbecsülés mértéke ott magas), ahol a kapcsolati tőke mértékével elégedett az egyén és a párja (5. táblázat). Ugyanakkor az egyén saját kapcsolati elégedettsége szorosabban függ össze az anómia hiányával, mint a partner kapcsolati elégedettsége. A kapcsolati tőke nagysága önmagában nem korrelál az anómiával.

5. táblázat: A kapcsolati tőke nagysága és a vele való elégedettség típusainak összefüggése az anómia mértékével

	(1)			(2)		
	Férfiak			Nők		
	B	SE	p	B	SE	p
Férfi: sok kapcsolat	-0,021	(0,112)	0,849	-0,079	(0,110)	0,472
Férfi: elégedett a kapcsolataival	-1,058	(0,096)	0,000	-0,616	(0,090)	0,000
Férfi: sok kapcsolat x elégedett	0,075	(0,133)	0,571	0,226	(0,130)	0,082
Nő: sok kapcsolat	-0,129	(0,112)	0,249	-0,073	(0,113)	0,519
Nő: elégedett a kapcsolataival	-0,580	(0,100)	0,000	-0,949	(0,098)	0,000
Nő: Sok kapcsolat x elégedett	0,092	(0,133)	0,491	-0,013	(0,131)	0,924
Egyéni kontrollok	Igen			Igen		
Háztartás kontrollok	Igen			Igen		
N	3561			3562		
Korr. R-négyzet	0,326			0,319		

Megjegyzés: függő változó: anómia. Az OLS regressziókban a kontrollváltozók hiányzó értékét jelző indikátorváltozók szerepeltek. A sztenderd hibák robusztusak a heteroszkedaszticitásra. Egyéni kontrollok és háztartás kontrollok: lásd 1. táblázat.

A kapcsolati tőke, az azzal való elégedettség és az étellel való elégedettség között is a várt összefüggést találjuk, s a modellt magyarázó ereje – nem meglepő módon – a bizalom modelljénél sokkal erősebb (6. táblázat). Ebben az esetben is elsősorban a kapcsolatokkal való elégedettség függ össze pozitívan az étellel való elégedettséggel mindkét nem esetében. Érdekes azonban megjegyezni, hogy a sok kapcsolattal rendelkező nők között az azokkal való elégedettség még erősebben függ össze az étellel való elégedettséggel ($B = 0,574 + 0,254 = 0,829$, $p = 0,000$), míg a kapcsolataikkal elégedettek között a sok kapcsolat szintén magasabb étellel való elégedettséggel jár együtt ($B = -0,047 + 0,254 = 0,207$, $p = 0,049$). Ha a pár másik tagjának kapcsolati tőkéjének mértékét és az evvel aló elégedettséget is figyelembe vesszük, akkor azt látjuk, hogy a partner kapcsolati elégedettsége a saját kapcsolati elégedettséghez képest gyengébben, de pozitívan függ össze az étellel való elégedettséggel.

6. táblázat: A kapcsolati tőke nagysága és a vele való elégedettség típusainak összefüggése az étellel való elégedettséggel

	(1)			(2)		
	Férfiak			Nők		
	B	SE	p	B	SE	p
Férfi: sok kapcsolat	0,040	(0,115)	0,731	0,005	(0,127)	0,966
Férfi: elégedett a kapcsolataival	0,657	(0,097)	0,000	0,347	(0,102)	0,001
Férfi: sok kapcsolat x elégedett	0,085	(0,138)	0,538	-0,022	(0,145)	0,877
Nő: sok kapcsolat	0,032	(0,113)	0,776	-0,047	(0,128)	0,712
Nő: elégedett a kapcsolataival	0,266	(0,106)	0,012	0,574	(0,113)	0,000
Nő: sok kapcsolat x elégedett	-0,023	(0,138)	0,869	0,254	(0,146)	0,081
Egyéni kontrollok	Igen			Igen		
Háztartás kontrollok	Igen			Igen		
N	3564			3564		
Korr. R-négyzet	0,372			0,369		

Megjegyzés: függő változó: anómia. Az OLS regressziókban a kontrollváltozók hiányzó értékét jelző indikátorváltozók szerepeltek. A sztenderd hibák robusztusak a heteroszkedaszticitásra. Egyéni kontrollok és háztartás kontrollok: lásd 1. táblázat.

5. Összefoglalás

A társadalmi tőke (és az ehhez kapcsolódó) szakirodalom feltételezése, hogy a több társadalmi tőke jó. Ez a tétel makroszinten és általában meg is állja a helyét, de távolról sem minden helyzetben igaz (lásd Portes–Landolt 1996, Portes–Sensenbrenner 2001), s – ami számunkra fontosabb – az egyének alkotta kisebb csoportokra (esetünkben a háztartásra, illetve azon belül egy párra) sem érvényes. Nem más a helyzet akkor sem, ha a kapcsolati tőkére szűkítjük az elemzést, vagyis azt állítjuk, hogy a sok kapcsolat csak akkor jó, ha azzal az egyén, illetve a pár két tagja elégedett.

A fentiek alapján gondoltuk hasznosnak, hogy – nem elvetve a kiinduló tételt – egy feltáró kutatást végzünk, melynek célja, hogy megvizsgáljuk a kapcsolati tőke és a vele való elégedettség helyét a háztartásban. Az EU-SILC-nek a háztartásközi kapcsolatok gyakoriságát egyéni szinten mérő kérsblokkjából dolgoztunk ki a kapcsolati tőke mértékét közelítő változókat, s ezekhez rendeltük hozzá a velük való elégedettséget mérő attitűdkérdés eredményét.

Megállapítottuk, hogy:

- a kiinduló tétel igazolható, vagyis a több kapcsolat nagyobb elégedettséggel jár együtt;
- a kapcsolati tőke és az elégedettség közötti pozitív összefüggésnek megfelelő két altípus (sok kapcsolat – elégedettség és kevés kapcsolat – elégedetlenség) azonban nagyon eltérő társadalmi csoport esetében található meg, ezért feltételezhető, hogy eltérő mechanizmusok hozzák létre az alaptételt igazoló összefüggést;
- míg az alaptétel ellenében ható két kapcsolatmennyiség-/elégedettségtípus közül a kevés kapcsolat/elégedettség variáns az alaptétel mindenhatóságát tagadja, addig a sok kapcsolat/elégedetlenség variáns nem feltétlenül teszi ezt, hiszen ennek lehet olyan magyarázata, amely támogatja a hipotézist (a tőkeberuházás elején tartó kapcsolati tőkés viselkedése lehet ilyen);

- amikor a párokat együttesen vizsgáljuk, akkor sincsenek erős kereszthatások, tehát a jelenség robusztus és egyéni.

Az értékrend többi elemével való összefüggés esetében azt találtuk, hogy míg a kapcsolatokkal való nagyobb elégedettség és bizalom együtt jár, addig a több kapcsolat nem függ össze a bizalom magasabb mértékével, kivéve, ha ezt a kapcsolatokkal való elégedettség (nők esetében a saját, férfiak esetében a partneré) nem „támogatja”. Lényegében ugyanez a helyzet az anómiával is: az önbecsülés mértéke ott magas, ahol a kapcsolati tőke mértékével az egyén és párja egyaránt elégedett. Az „elégedettség-csomag” harmadik eleménél, az étellel való elégedettségnél is a fenti összefüggések érvényesülnek. Fontos lehet a kapcsolatok elégedettségét a jövőben kutató kollégák számára annak tudatosítása, hogy az egyén kapcsolati elégedettsége a partnerének elégedettségével is összefügg. S mivel ugyanez igaz az étellel való elégedettségre, a bizalomra és az anómiára is, ezért a szubjektív jólét elemeit egy olyan „csomag” részének kell tekinteni, melynek háztartási szintű vizsgálata elengedhetetlen.

Irodalom

- Albert, F. – Dávid, B. (2015): Mikromilió integrációs megközelítésben. A személyes kapcsolatokra vonatkozó eddigi kutatási eredmények áttekintése. *Socio.Hu – Társadalomtudományi Szemle*, 5(4): 1–11. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2015.4.1>
- Albert, F. – Dávid, B. – Hajdu, G. – Huszti, É. (2021): Egocentric Contact Networks of Older Adults: Featuring Quantity, Strength and Function of Ties. *The Sociological Quarterly*, 62(4): 623–642. <https://doi.org/10.1080/00380253.2020.1787111>
- Albert, F. – Hajdu, G. (2020): Association between poverty indicators and social relations. *Journal of Poverty and Social Justice*, 28(3): 401–423. <https://doi.org/10.1332/175982720X15966472176159>
- Baron, R. A. – Markman, G. D. (2003): Beyond social capital: the role of entrepreneurs' social competence in their financial success. *Journal of Business Venturing*, 18(1): 41–60. [https://doi.org/10.1016/S0883-9026\(00\)00069-0](https://doi.org/10.1016/S0883-9026(00)00069-0)
- Bubolz, M. M. (2001): Family as source, user, and builder of social capital. *The Journal of Socio-Economics*, 30(2): 129–131. [https://doi.org/10.1016/S1053-5357\(00\)00091-3](https://doi.org/10.1016/S1053-5357(00)00091-3)
- Carstensen, L. L. (1995): Evidence for a Life-Span Theory of Socioemotional Selectivity. *Current Directions in Psychological Science*, 4(5): 151–156. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.ep11512261>
- Farkas, G. (1996): *Human Capital or Cultural Capital? Ethnicity and Poverty Groups in an Urban School District. Social Institutions and Social Change Series*. New York: Aldine de Gruyter.
- Fietz, J. – Kaschowitz, J. (2019): Counting on kin: The satisfaction of migrants with their social networks in Germany. *International Journal of Intercultural Relations*, 71 14–23. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2019.05.001>

- Fukuyama, F. (1997): *Bizalom*. Budapest: Európa.
- Füzér, K. – Gerő, M. – Sik, E. – Zongor, G. (2005): *A társadalmi tőke növelésének lehetőségei fejlesztéspolitikai eszközökkel*. Budapest: TÁRKI.
- Gerő, M. – Hajdu, G. (2018): The Size and Heterogeneity of Egocentric Networks and Social Integration in Hungary. *East European Politics and Societies*, 32(4): 845–865. <https://doi.org/10.1177/0888325417747970>
- Gregor, A. – Kukucska, Z. – Oláh, E. (2021): Kapcsolatok sűrűjében? *Metszetek*, 10(4): 65–101. <https://doi.org/10.18392/metsz/2021/4/4>
- Grootaert, C. (1998): *Social Capital: The Missing Link?* (No. No. 3.). Washington, DC: World Bank.
- Gui, B. – Stanca, L. (2010): Happiness and relational goods: well-being and interpersonal relations in the economic sphere. *International Review of Economics*, 57(2): 105–118. <https://doi.org/10.1007/s12232-010-0099-0>
- Hajdu, G. – Sik, E. (2022): Men's income disadvantage and life satisfaction among Hungarian couples. *Demográfia*, 64(1. English edition): 5–28. <https://doi.org/10.21543/DEE.2022.1>
- Heizler, O. – Kimhi, A. (2012): *Does Family Composition Affect Social Networking?* (No. 6380). *IZA Discussion Papers*. Institute of Labor Economics (IZA). Elérhető: <https://ideas.repec.org/p/iza/izadps/dp6380.html>
- Helliwell, J. F. – Layard, R. – Sachs, J. – De Neve, J.-E. (szerk.). (2021): *World Happiness Report 2021*. New York: Sustainable Development Solutions Network.
- Helliwell, J. F. – Putnam, R. D. (2004): The social context of well-being. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, 359(1449): 1435–1446. <https://doi.org/10.1098/rstb.2004.1522>
- Helliwell, J. F. – Wang, S. (2011): Trust and Wellbeing. *International Journal of Wellbeing*, 1(1): 42–78. <https://doi.org/10.5502/ijw.v1i1.9>
- Huszi, É. (2016): *Megismerhetem. A személyes kapcsolathálózat feltárásának új formája: Kapcsolati napló*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Kmetty, Z. – Koltai, J. – Tardos, R. (2017): Core Ties Homophily and Sociocultural Divides in Hungary from 1987 to 2015. *International Journal of Sociology*, 47(3): 228–249. <https://doi.org/10.1080/00207659.2017.1335522>
- Litwak, E. – Szelényi, I. (1969): Primary Group Structures and Their Functions: Kin, Neighbors, and Friends. *American Sociological Review*, 34(4): 465–481. <https://doi.org/10.2307/2091957>
- Lu, N. – Jiang, N. – Lou, V. W. Q. – Zeng, Y. – Liu, M. (2018): Does Gender Moderate the Relationship Between Social Capital and Life Satisfaction? Evidence From Urban China. *Research on Aging*, 40(8): 740–761. <https://doi.org/10.1177/0164027517739032>
- Macaulay, S. (1963): Non-Contractual Relations in Business: A Preliminary Study. *American Sociological Review*, 28(1): 55–67. <https://doi.org/10.2307/2090458>

- McLaughlin, D. – Vagenas, D. – Pachana, N. A. – Begum, N. – Dobson, A. (2010): Gender Differences in Social Network Size and Satisfaction in Adults in Their 70s. *Journal of Health Psychology*, 15(5): 671–679. <https://doi.org/10.1177/1359105310368177>
- Portes, A. – Landolt, P. (1996): The downside of social capital. *American Prospect*, 26(May-June): 18–22.
- Portes, A. – Sensenbrenner, J. (2001): Beágyazottság és bevándorlás: megjegyzések a gazdasági cselekvés társadalmi meghatározóiról. In Sik, E. (szerk.): *A migráció szociológiája*. Budapest: Szociális és Családügyi Minisztérium, 105–127.
- Putnam, R. D. (2000): *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Putnam, R. D. – Leonardi, R. – Nanetti, R. Y. (1993): *Making Democracy Work*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Rojas, M. (2006): Life satisfaction and satisfaction in domains of life: is it a simple relationship? *Journal of Happiness Studies*, 7(4): 467–497. <https://doi.org/10.1007/s10902-006-9009-2>
- Rözer, J. – Mollenhorst, G. – Poortman, A.-R. (2016): Family and Friends: Which Types of Personal Relationships Go Together in a Network? *Social Indicators Research*, 127(2): 809–826. <https://doi.org/10.1007/s11205-015-0987-5>
- Sik, E. (1988): *Az „örök” kaláka*. Budapest: Gondolat.
- Sik, E. (1994): Paid and Unpaid Work in Hungary. In XVth Reunion of the International Association for the Time Use Research, Kalfs, N. – Harvey, A. S. (szerk.): Amsterdam: NIMMO, 115–126.
- Sik, E. (2006): Tőke-e a kapcsolati tőke, s ha igen, mennyiben nem? *Szociológiai Szemle*, 16(2): 72–95.
- Sik, E. (2012): *A kapcsolati tőke szociológiája*. Budapest: Eötvös.
- Sik, E. (2020): Intra- and inter-household network capital. *Szociológiai Szemle*, 30(4): 89–106. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2020.4.5>
- Solé-Auró, A. – Cortina, C. (2019): Exploring the role of family ties on life satisfaction in later life in Europe. *Zeitschrift Für Familienforschung*, 31(2): 180–198. <https://doi.org/10.3224/zff.v31i2.04>
- Tomini, F. – Tomini, S. M. – Groot, W. (2016): Understanding the value of social networks in life satisfaction of elderly people: a comparative study of 16 European countries using SHARE data. *BMC Geriatrics*, 16(1): 203. <https://doi.org/10.1186/s12877-016-0362-7>
- Wellman, B. – Wortley, S. (1989): Brothers’ Keepers: Situating Kinship Relations in Broader Networks of Social Support. *Sociological Perspectives*, 32(3): 273–306. <https://doi.org/10.2307/1389119>
- Wiegand, B. (2001): A feketepiaci bűnözés etnikai és társadalmi struktúrája. In Sik, E. (szerk.): *A migráció szociológiája*. Budapest: Szociális és Családügyi Minisztérium, 174–191.

Melléklet

M1. táblázat: Leíró statisztikák

	Átlag	Szórás	Min	Max	N
Kapcsolatokkal való elégedettség	7,592	1,714	0	10	7128
Kapcsolati tőke	540,0	349,1	0	1400	7128
Kapcsolati tőke – barátok	239,6	200,5	0	700	7128
Kapcsolati tőke – rokonok	300,4	210,4	0	700	7128
Kevés kapcsolat, elégedetlen	0,246	0,431	0	1	7128
Kevés kapcsolat, elégedett	0,281	0,450	0	1	7128
Sok kapcsolat, elégedetlen	0,164	0,370	0	1	7128
Sok kapcsolat, elégedett	0,308	0,462	0	1	7128
Nő	0,500	0,500	0	1	7128
Életkor	51,04	14,28	16,67	94,67	7128
Iskolai végzettség					
Alapfok	0,190	0,392	0	1	7128
Szakma	0,320	0,466	0	1	7128
Érettségi	0,268	0,443	0	1	7128
Felsőfok	0,223	0,416	0	1	7128
Munkaerőpiaci státusz					
Alkalmazott vagy vállalkozó	0,560	0,496	0	1	7128
Munkanélküli	0,0847	0,278	0	1	7128
Nyugdíjas	0,247	0,431	0	1	7128
Egészségi okból munkaképtelen	0,0387	0,193	0	1	7128
Egyéb	0,0696	0,254	0	1	7128
Foglalkozás presztízse	42,96	16,01	15	79	6890
Egészségi akadályozottság					
Súlyosan korlátozott	0,0647	0,246	0	1	7126
Korlátozott	0,201	0,401	0	1	7126
Nem korlátozott	0,735	0,442	0	1	7126
Házasság	0,832	0,374	0	1	7122
Felnőttek száma a háztartásban					
2	0,663	0,473	0	1	7128
3	0,211	0,408	0	1	7128
4 vagy több	0,126	0,332	0	1	7128
Gyerekek száma a háztartásban					
0	0,602	0,490	0	1	7128
1	0,197	0,398	0	1	7128
2	0,142	0,349	0	1	7128
3 vagy több	0,0595	0,237	0	1	7128
Háztartásjövedelem szerinti kvintilis					
1. kvintilis	0,177	0,382	0	1	7128
2. kvintilis	0,187	0,390	0	1	7128
3. kvintilis	0,185	0,388	0	1	7128
4. kvintilis	0,211	0,408	0	1	7128
5. kvintilis	0,240	0,427	0	1	7128
Anyagi depriváció	0,144	0,351	0	1	7072
Lakással kapcsolatos problémák száma	0,705	1,141	0	4	7092
Szokásos kiadások fedezése					
Nagy nehézségek árán	0,149	0,356	0	1	7086
Nehézségek árán	0,254	0,435	0	1	7086
Kisebbségi nehézségek árán	0,409	0,492	0	1	7086
Könnyen	0,188	0,391	0	1	7086
Településtípus					
Budapest	0,148	0,355	0	1	7128
Megyeszékhely	0,184	0,388	0	1	7128
Város	0,344	0,475	0	1	7128
Község	0,324	0,468	0	1	7128
Bizalom	4,962	2,130	0	10	7127
Anómia	2,884	1,778	0	10	7123
Élettel való elégedettség	6,322	1,941	0	10	7128

M2. táblázat: Mennyit magyaráznak a kapcsolatokkal való elégedettség szóródásából a kapcsolati tőke különböző specifikációi?

Magyarázó változó	(1)		(2)		(3)		(4)	
	Minden kapcsolat		Baráti és rokon kapcsolatok külön		Csak baráti kapcsolatok		Csak rokon kapcsolatok	
Függvényforma	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Lineáris	0,020	0,029	0,024	0,031	0,010	0,014	0,020	0,029
Négyzetes	0,026	0,043	0,030	0,042	0,010	0,018	0,023	0,037
7 kategória	0,025	0,040	0,026	0,042	0,008	0,017	0,020	0,034
5 kategória	0,023	0,037	0,025	0,037	0,008	0,015	0,020	0,033
Logaritmikus	0,032	0,048	0,032	0,048	0,012	0,020	0,027	0,041

Megjegyzés: a megmagyarázott hányadok olyan OLS regressziók korrigált R-négyzetei, amelyekben a függő változó a kapcsolatokkal való elégedettség volt, a magyarázó változó pedig a kapcsolati tőke adott specifikációja. A hétkategóriás változó esetében az összes kapcsolat esetében 200 volt a lépésköz (0–200, ..., 1200–1400), a baráti és rokon kapcsolatoknál pedig 100 (0–100, ..., 600–700). A ötkategóriás változó esetében az összes kapcsolat esetében 280 volt a lépésköz (0–280, ..., 1120–1400), a baráti és rokon kapcsolatoknál pedig 140 (0–140, ..., 560–700). A 2. modell utolsó sorában szereplő, a kapcsolatok logaritmizált változóját tartalmazó modellek azonosak az 1. táblázat 1. modelljével (férfiak) és 3. modelljével (nők).

M3. táblázat: A kapcsolatokkal való elégedettség és a saját, illetve a partner (személyes kapcsolattartásból származó) kapcsolati tőkéje közti összefüggés

	(1)			(2)			(3)			(4)		
	Férfiak			Férfiak			Nők			Nők		
	B	SE	p	B	SE	p	B	SE	p	B	SE	p
FÉRFI: rokonokkal való találkozás (log)	0,139	(0,037)	0,000	0,124	(0,037)	0,001	0,031	(0,038)	0,420	0,017	(0,036)	0,637
FÉRFI: barátokkal való találkozás (log)	0,067	(0,032)	0,036	0,063	(0,032)	0,047	-0,049	(0,032)	0,124	-0,049	(0,031)	0,116
NŐ: rokonokkal való találkozás (log)	0,074	(0,039)	0,061	0,039	(0,038)	0,309	0,185	(0,040)	0,000	0,149	(0,039)	0,000
NŐ: barátokkal való találkozás (log)	0,000	(0,032)	0,989	-0,023	(0,031)	0,451	0,139	(0,032)	0,000	0,107	(0,031)	0,001
Egyéni kontrollok	Nem			Igen			Nem			Igen		
Háztartás kontrollok	Nem			Igen			Nem			Igen		
N	3564			3564			3564			3564		
Korr. R-négyzet	0,029			0,098			0,043			0,141		

Megjegyzés: függő változó: kapcsolatokkal való elégedettség. Az OLS regressziókban a kontrollváltozók hiányzó értékét jelző indikátorváltozók szerepeltek. A sztenderd hibák robusztusak a heteroszkedaszticitásra. Egyéni kontrollok és háztartás kontrollok: lásd 1. táblázat.

M4. táblázat: A kapcsolatokkal való elégedettség és a saját, illetve a partner kapcsolati tőkéje közti összefüggés

	(1)			(2)			(3)			(4)		
	Férfiak			Férfiak			Nők			Nők		
	B	SE	p	B	SE	p	B	SE	p	B	SE	p
FÉRFI: társakkal való kapcsolattartás (log)	0,270	(0,058)	0,000	0,248	(0,055)	0,000	0,033	(0,056)	0,558	0,004	(0,052)	0,945
NŐ: társakkal való kapcsolattartás (log)	0,083	(0,059)	0,158	0,022	(0,056)	0,692	0,380	(0,062)	0,000	0,310	(0,060)	0,000
Egyéni kontrollok	Nem			Igen			Nem			Igen		
Háztartás kontrollok	Nem			Igen			Nem			Igen		
N	3564			3564			3564			3564		
Korr. R-négyzet	0,033			0,101			0,048			0,144		

Megjegyzés: függő változó: kapcsolatokkal való elégedettség. Az OLS regressziókban a kontrollváltozók hiányzó értékét jelző indikátorváltozók szerepeltek. A sztenderd hibák robusztusak a heteroszkedaszticitásra. Egyéni kontrollok és háztartás kontrollok: lásd 1. táblázat.